https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series14.2023.29.11
УДК: 378.091.3:792.8-051]:004:37.015.3

Зузяк Т. П. [1]***, Грінченко Т. Д.*** [2]***, Мацюк О. М.*** [3]

До питання фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії: професіографічний підхід

На основі аналізу наукових досліджень доведено, що професіографічний підхід сприяє розкриттю змісту і особливостей обраної професії, визначенню характерних стосунків особистості зі специфічними явищами, що супроводжують процес праці, розкриттю спектру вимог до фахівця як до представника відповідної професії. В основу даного підходу покладається побудова професіограми. В статті охарактеризовано види професіограм, розроблені науковцями різних галузей педагогіки та запропоновано впровадження у процес підготовки викладачів хореографії ведення мистецького портфоліо, як своєрідну форму професіограми, дієвого чинника визначення ступеня готовності особистості до професійної діяльності. Висвітлені вимоги підготовки майбутніх учителів хореографії до мистецько-педагогічної діяльності.

Ключові слова: Професійна діяльність, вчитель хореографії, фахова підготовка, професіограма, мистецьке порт фоліо

Вступ. Збереження культурних цінностей, духовний розвиток особистості є одними із головних завдань мистецької освіти. Фундамент багатовимірного розвитку вчителів мистецьких дисциплін закладається збагаченням їхніх інтелектуальних, культурно-світоглядних та творчих ресурсів, підготовкою до професійної самореалізації та готовністю до мистецько-педагогічної діяльності. Для усвідомлення студентами хореографічних відділень вищих мистецько-педагогічних навчальних закладів основних якостей обраної професії та для визначення своєї відповідності вимогам, які суспільство висуває до вчителя хореографії, актуально-доцільним є застосування у фаховій підготовці професіографічного підходу. В його основу покладається побудова професіограми – дієвого чинника визначення готовності особистості до професійної діяльності та осягнення її змісту.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні дослідження проблем художньо-професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін у системі вищої освіти здійснювали такі науковці як С.Батишева, А.Бєляєва, С.Гапоненко, О.Дубасенюк, Є.Клімова, Н.Крюкова, Н.Кузьміна, Б.Ломова, Л.Масол, Н.Миропольська, І.Мужикова, О.Олексюк, В.Орлова, О.Ростовський, О.Рудницька, Г.Тарасова, О.Федорова, В.Шадрікова, В.Шапкіна та інші. В основу наукових доробків покладаються різні підходи: особистісний, діяльнісний, цілісний, інтегративний та інші. Доцільність застосування професіографічного підходу доведена у працях О.Дубасенюк, А.Марченко, Н.Ничкало.

Мета даної статті полягає в теоретичному обґрунтуванні необхідності застосування в професійній підготовці майбутніх учителів хореографії професіографічного підходу та окресленні шляхів його практичного втілення.

[1] **Зузяк Тетяна Петрівна**, Вінницький державний педагогічний університет імені М.Коцюбинського, **https://orcid.org/0000-0002-5437-0272**
[2] **Грінченко Тетяна Дмитрівна**, Вінницький державний педагогічний університет імені М.Коцюбинського, **https://orcid.org/0000-0001-8084-6732**
[3] **Мацюк Олександр Максимович**, Вінницький державний педагогічний університет імені М.Коцюбинського, **https://orcid.org/0000-0002-3403-6234**

Виклад основного матеріалу.

Професіографічний підхід характеризується наступними перевагами: його застосування сприяє розкриттю та окресленню особливостей професії, виявленню її структури та змісту, визначенню характерних стосунків особистості зі специфічними явищами, що супроводжують процес праці, розкриттю спектру вимог до фахівця як до представника відповідної професії.

Професіографічний підхід окреслює систему необхідних знань, умінь, навичок, а також необхідні характеристики особистості (професійну спрямованість, знання основ наук, знання психології, педагогічну майстерність і тяжіння до неперервної самоосвіти) для здійснення якісного освітнього процесу. Професіографічний підхід містить у собі теоретичні схеми дослідження професійної діяльності,систему методів навчання,укладання професіограми.

І.Жерносек пропонує вважати професіограму описом систематизованих, науково обґрунтованих структурованих теоретичних знань і практичних умінь, необхідних особистості для виконання тієї чи іншої спеціалізованої діяльності та фокусує увагу на визначенні моральних та психолого-фізіологічних рис, адекватних умовам праці і вимогам часу на конкретному історичному етапі розвитку суспільства [6, 8]. Поняття «професіограма вчителя» О.Антонова вважає одним із базових понять педагогіки та визначає його як систему професійних вимог, називає своєрідним паспортом спеціаліста, що включає кваліфікаційну характеристику, визначає обсяг і науково обґрунтоване співвідношення громадсько-політичних, соціальних і психолого-педагогічних знань, програму педагогічних і методичних умінь і навичок, необхідних у педагогічній діяльності [1, 127].

В.Гусак обґрунтовує алгоритм вимог до моделювання професіограм, в якому акцентує увагу на наступному: у професіограмі має бути визначеним предмет та результат праці; здійснено опис системи професійної діяльності з точки зору її результатів; опис професії в цілісній системі характеристик; визначення можливих траєкторій професійного розвитку особистості; визначення можливих траєкторій розвитку в професії; показ можливих перспективних змін у самій професії; спрямованість на вирішення практичних завдань; опис необхідних некомпенсованих психологічних професійних якостей, а також психологічних якостей людини, які відсутні, але можуть бути компенсовані [4].

Особливості професіографічного підходу до підготовки педагога у вищій школі досліджує О.Дубасенюк. На її думку, побудова професіограми має включати комплексний, аналітичний, психологічно-орієнтований, задачно-особистісний підходи. Складовими професіограми мають бути: трудограма, що розкриває собою опис праці в професії; психограма, яка включає характеристики мотиваційної, вольової, емоційної сфери фахівця; акмеограмафахівця, в якій відображено індивідуальну «траєкторію» досягнень конкретним фахівцем вершин професіоналізму [5, 67].

Кваліфікаційна характеристика випускника вищого мистецько-педагогічного навчального закладу спеціальності 024 Хореографія висуває до нього основні вимоги, які можна розглядати як модель підготовки до майбутньої хореографічно-педагогічної діяльності. Серед якостей, якими має володіти вчитель хореографії в державних програмних та нормативних документах визначаються впевненість, цілеспрямованість, наполегливість, витримка, винахідливість, педагогічний такт, здатність розуміти внутрішній світ іншої людини. Окрім того, вчителів танцювальних дисциплін має відрізняти емоційна стійкість, здатність володіти

собою, широкий науковий світогляд, любов до дітей, прагнення до самоосвіти, психолого-педагогічна грамотність. Такі вміння мають актуалізуватися у побудові професіограми педагога-хореографа, моделі діяльності і особистості вчителя хореографії, яка визначає основні професійні вміння й навички, якими він має володіти. На нашу думку, така професіограма має стати справжньою кваліфікаційною характеристикою, в якій відобразяться основні вимоги до обраної професії, будуть визначені здібності та якості, необхідні для навчання дітей мистецтву танцю, розшириться об'єм одержаної навчальної інформації в поєднанні з формуванням практичних умінь.

Вчитель хореографії має бути спеціалістом широкого профілю: теоретиком танцю, істориком, етнографом, виконавцем, який досконало володіє технікою обраного виду мистецтва. Особливістю даної професії є необхідність тісного взаємозв'язку елементів, що входять у поняття «вчитель» і в поняття «хореограф», кожне з яких є надзвичайно багатогранним. Вчитель хореографії має бути хорошим виконавцем. Володіння основами хореографії, музичним слухом, ритмом, вмінням імпровізувати багато в чому визначають успіх його діяльності. Цей перелік є далеко не повним багажем знань, якими має володіти майбутній вчитель хореографічного мистецтва - він також має досконало знати історію і теорію хореографії, вміти орієнтуватися в особливостях мови мистецтва танцю. Характеристику професійних якостей вчителя хореографічних дисциплін варто доповнити тим, що він має любити хореографію як живе мистецтво, яке йому самому приносить радість, має ставитись до неї з хвилюванням, ніколи не забувати, що не можна викликати в дітей любові до того, чого не любиш сам, зацікавити тим, чим сам не зацікавлений. На основі вище означеного, з повним правом можна стверджувати, що особистість вчителя хореографії визначає цінність занять з хореографічного мистецтва як занять, де формується ставлення дитини, покоління і суспільства до мистецтва в цілому.

Методичне значення професіограми майбутнього вчителя хореографії полягає у характеристиці вміння студента вмінь вивчати, аналізувати та систематизувати творчу спадщину видатних майстрів хореографічного мистецтва, його здатності до розуміння змісту хореографічних творів та постановок, засвоєння особливостей поведінки виконавців у сценічних умовах.

О.Гордєєва інтерпретує термін «професіограма» в контексті формування педагогічного складника компетентності хореографа-педагога як перелік вимог до психолого-фізичних особливостей особи, її педагогічних здібностей. На думку дослідниці, перспективність застосування професіографічного підходу полягає в тому, що він дозволяє формувати навчальні плани і програми фахової підготовки з урахуванням домінуючих видів майбутньої діяльності і якостей, які необхідно сформувати у студента для її успішного виконання по завершенню навчання. Погоджуємось, що такий підхід «має сенс ще й у тому, що є гнучким і втілює необхідність врахування кон'єктури ринку праці під час організації загальної та професійної підготовки як студентів взагалі, так і майбутніх педагогів-хореографів у педагогічних вишах зокрема» [3, 7-10].

Для вирішення поставлених завдань на кафедрі музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського освітні програми різних років містять відповідні дисципліни теоретико-практичних циклів:

-лекційно-практичні курси: Історія хореографічного мистецтва, Мистецтво балетмейстера, Базова хореографічна термінологія, Теорія та методика викладання танцю (за видами: класичний, народно-сценічний, сучасний, бально-спортивний танець); Хореологія; Сценічна майстерність; Специфіка роботи у професійному хореографічному колективі; Сучасні напрямки хореографічної діяльності; Музично-хореографічні форми сучасного танцю та інші.

- практичні курси: Практикуми з виконавської діяльності хореографа (за видами); Практикум з балетмейстерської діяльності;

- методичні курси: Методика виховної роботи; Методика роботи з дитячим хореографічним колективом; Основи ритміки і хореографії з методикою; Методика викладання фахових дисциплін.

Широким є спектр вибіркових дисциплін професійної підготовки.

Побудова професіограми має враховувати набуття студентом вмінь комплексного вирішення дидактичних, виховних і розвиваючих художньо-освітніх завдань. Сучасні професіограми вчителя розділяються на три взаємопов'язані блоки: громадянський, психолого-педагогічний та спеціальний.

До громадянського блоку варто віднести вміння студента будувати міжособистісні стосунки з однокурсниками на основі демократичності та культури поведінки; вміння використовувати інноваційний досвід та інформацію в галузі хореографії та мистецької педагогіки.

Психолого-педагогічний блок включає володіння вміннями здійснення аналізу психологічних і вікових особливостей учнів, вміння виносити оціночні судження їх здібностей до хореографії;вміння давати відповіді на складні і неочікувані питання вихованців; тяжіння до розвитку власних вербальних здібностей; розуміння поведінкових особливостей учнів різного віку;

Зупинимось на спеціальному блоці професіограми вчителя хореографічних дисциплін. Цей блок включає в себе характеристику таких якостей і вмінь, як володіння мовою танцювальних рухів, музикальність, креативність, музично-педагогічна інтуїція, артистизм, образне мислення, фантазія, творча уява, виконавська емоційність. До даного блоку можна віднести захопленість хореографічним мистецтвом, креативний підхід до педагогічного процесу, навички інтерпретації, здатність створювати творчу атмосферу тощо.

На нашу думку, у фаховій підготовці вчителя хореографії доцільним є здійснення герменевтичної інтерпретації як досліджуваних хореографічних творів, так і у створенні власних художніх номерів та постановок. Звернення до герменевтики,що у сучасних наукових дослідженнях визнається важливим чинником виконавської і педагогічної діяльності, сприятиме розкриттю глибинному змісту художньо-хореографічного образу [7]. Герменевтичний аналіз, якнайскладніший вид аналізу художньої дійсності, поєднує в собі прийоми мистецтвознавчого, виконавського та художньо-педагогічного аналізу, дозволяє втілювати власну інтерпретацію художнього твору [Там само]. Нині герменевтика постає перспективною темою наукових досліджень у царині хореографії.

Однією із перспективних технологій в сучасному освітньому просторі, що відповідає цілям і завданням застосування професіографічного підходу, визнається впровадження у навчальну практику «механізму професійного портфоліо, що дає можливість здійснювати рефлексію, оцінку і самооцінку теоретичної і практичної діяльності дорослих студентів, а також визначає ступінь їхньої професійної майстерності»… Н.Бідюк розкриває особливості використання портфоліо «для

організації оцінювання навчальних досягнень студентів в американській освітній практиці»…, де такий «портфель»є засобом колекціонування різних письмових робіт, документів, паперів, відеозаписів та іншої інформації (за вибором студента), «об'єднаних загальною темою, в якому студент представляє, аналізує і пояснює різні елементи своєї діяльності» [2, 19]. За допомогою портфоліо в Америці здійснюється аналіз професійного зростання студентів, саме тому його складання є обов'язковим.

В свою чергу, на кшталт американського портфоліо як осучасненої форми професіограми, ми пропонуємо створення студентами вищих навчальних закладів за напрямом підготовки «хореографічне мистецтво» власного мистецького портфоліо, в якому окрім демонстраційного змісту (пред'явлення мистецьких досягнень студента), одним із головних завдань стане фіксація отриманих вражень від спілкування з мистецтвом, від подій власної мистецької, мистецько-педагогічної, хореографічної діяльності тощо. Студентам можна запропонувати ведення письмового або електронного портфоліо у наступній формі:

Титульна сторінка (ПІБ, назва навчального закладу, курс, спеціальність).

Зміст.

І розділ. Матеріали від себе.

1. Короткий виклад власних думок на тему: «Чому я хочу стати вчителем хореографічних дисциплін» (форма есе).

2. Виконання домашніх завдань:

а) описи вражень від навчання (лекції, практичні, лабораторні заняття);

б) найбільш вражаючі вислови, зауваження викладачів;

в) описи вражень від відвіданих концертів хореографічних колективів;

г) описи вражень від спілкування з творами мистецтва, від відвідин філармонійних концертів, театральних вистав, перегляду кінофільмів тощо;

в)нотування зауважень викладачів, які можуть вплинути на професійне зростання;

3. Фіксація самостійних занять з фахових дисциплін (кількісне та якісне відображення).

4. Враження від педагогічної практики, від спілкування з учнями.

ІІ розділ. Матеріали від інших.

1. Перелік власних навчальних і творчих досягнень.
2. Цікаві мистецькі завдання, тести.
3. Рекомендації викладачів вишу на майбутню професійну діяльність студента.

ІІІ розділ. Додатки.

1. Планування та проектування мистецько-педагогічної діяльності.

2. Спроби митецької діяльності: постановка хореографічних номерів, робота з дитячим хореографічним колективом.

3. Відеозаписи власних публічних і непублічних виступів.

3. Особисті думки щодо вдосконалення навчально-виховного процесу в навчальному закладі та творчої самореалізації.

Запропонований варіант створення такого портфоліо як особистої майбутньої візитівки студента, а також своєрідного ґрунтовного мистецького довідника, враховує далеко не всі особливості фахової підготовки майбутніх учителів хореографії, однак, в цілому, буде сприяти організації навчального процесу на

засадах активізації дослідно-творчих пошуків студентів, дбайливого культивування їх особистості.

Висновки. Використання у фаховій підготовці професіографічного підходу дозволяє визначати критерії та показники готовності студентів хореографічних спеціальностей до майбутньої мистецько-педагогічної діяльності, прогнозує результати навчання та коригування освітніх програм у напрямку покращення тих чи інших показників. Студент, який вчасно складе власну професіограму, на кшталт запропонованого мистецького портфоліо чи в іншій формі, зможе з адекватністю оцінити рівень своєї професійної готовності, придатності до обраної професії, внести корективи в організацію власного навчального процесу. Отже, професіографічний підхід доцільно використовувати у мистецькій педагогіці, оскільки він є ефективним засобом підвищення рівня активності та самостійності особистості у вибудові власного майбутнього професійного життя.

Література:

1. Антонова О. Є. (2019), Застосування професіографічного підходу до побудови моделі вчителя, здатного працювати з обдарованими учнями. Професіографічний підхід у системі вищої освіти: монографія. Житомир: «О. О. Євенок». С.125-149.

2. Бідюк Н.Є. (2009), Професійне портфоліо як перспективна технологія оцінювання навчальних досягнень студентів у американській освітній практиці. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. Вип.21. Київ-Вінниця: «Планер». С.19-24.

3. Гордєєва О.Ю., (2019) Особливості формування педагогічних компетенцій у майбутнього хореографа в процесі фахової підготовки. Інноваційна педагогіка. Рівне. Вип.9. Т.3 С.7-11

4. Гусак В.М. (2019), Професіограма як основа вдосконалення професійної діяльності та розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах реалізації концепції «нової української школи». Професіографічний підхід у системі вищої освіти: монографія . Житомир : «О. О. Євенок». 328 с.

5. Дубасенюк О. А. (2014), Тенденції розвитку професіографічного підходу до вивчення виховної діяльності педагога: акме-історичний контекст. Вісник Черкаського університету. 2014. Вип. № 30(323). С. 65–73. (Серія: Педагогічні науки).

6. Жерносек І. (2004), Професіограма директора школи нового типу ліцею, гімназії, колегіуму . Управління освітою. 2004. № 92. С.8-9.

7. TD Hrinchenko, OM Yakymchuk, OYV Biliavska, OP Burska, N Liva (2020), Hermeneutic analysis as a basis of forming a musician's artistic experience Opción: Revista de Ciencias Humanas y Sociales, Año 36, Especial N° 27

ZUZIAK TETIANA, HRINCHENKO TETIANA, MATSIUK OLEKSANDR.

The professiography approach in the question of professional training of the future teacher of choreography.

The article reveals the peculiarities of the application of the professional approach in the professional training of future teachers of choreography in higher pedagogical educational institutions of Ukraine. Based on the analysis of scientific research, it has been proven that this approach contributes to the disclosure of the content and features of the chosen profession, the determination of the characteristic relationships of the individual with specific phenomena accompanying the work process, and the disclosure of the spectrum of requirements for a specialist as a representative of the relevant profession.

This approach is based on the construction of a professional profile. The article characterizes different types of professional profiles, developed by scientists of various fields of pedagogy, and suggests the implementation of an artistic portfolio in the process of training choreography teachers, as a kind of professional profile, an effective factor in determining the degree of readiness of an individual for professional activity. The requirements for training future teachers of choreography for artistic and pedagogical activity are highlighted.

Keywords: professional activity, choreography teacher, professional training, professional profile, artistic portfolio

References:

1. Antonova O. E. (2019), Application of a professional approach to building a model of a teacher capable of working with gifted students. Professional approach in the system of higher education: monograph. Zhytomyr: "Oh. Father Evenok". P.125-149.

2. Bidyuk N.E. (2009), Professional portfolio as a promising technology for evaluating students' educational achievements in American educational practice. Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems. Coll. of science Ave. Issue 21. Kyiv-Vinnytsia: "Glider". P.19-24.

3. Gordeeva O.Yu., (2019) Peculiarities of the formation of pedagogical competences in the future choreographer in the process of professional training. Innovative pedagogy. Rivne. Issue 9. T.3 P.7-11

4. Husak V.M. (2019), Profesiogram as a basis for improving the professional activity and development of the professional competence of the teacher-organizer in the conditions of the implementation of the concept of the "new Ukrainian school". Professional approach in the system of higher education: monograph. Zhytomyr: "Oh. Father Evenok". 328 p.

5. Dubaseniuk O. A. (2014), Trends in the development of the professional approach to the study of the teacher's educational activity: acme-historical context. Herald of Cherkasy University. 2014. Issue No. 30(323). P. 65–73. (Series: Pedagogical Sciences).

6. Zhernosek I. (2004), Professional profile of the school director of a new type of lyceum, gymnasium, collegium. Management of education. 2004. No. 92. P.8-9.

7. TD Hrinchenko, OM Yakymchuk, OYV Biliavska, OP Burska, N Liva (2020), Hermeneutic analysis as a basis of forming a musician's artistic experience Opción: Revista de Ciencias Humanas y Sociales, Año 36, Especial N° 27